

عبادات یهودیت در مقایسه با عبادات اسلام

فاطمه حسینی^۱

چکیده

نوشتار پیش‌رو پیرامون عبادات واجب در یهودیت و اسلام، موضوعی بین‌ادیانی است. اهمیت تحقیق حاضر در این است که انسان همواره به دنبال یافتن حق و دین حقیقی است و مقایسه و مطالعه تطبیقی ادیان به روشن شدن این مسئله کمک شایانی می‌کند. در پژوهش حاضر با شیوه توصیفی - تحلیلی و به روش کتابخانه‌ای ابتدا به سن بلوغ در یهودیت پرداخته، سپس عبادات یهودیت بیان شده که عبارتند از: قربانی، نماز، وضو، غسل، واجبات مالی، حضور در خانه خدا و کفارات. با بررسی انجام شده این نتیجه به دست آمد که عبادات این دو دین الهی شباهت‌هایی دارند همان‌طور که تفاوت‌های قابل‌توجهی نیز دارند. به نظر می‌رسد عبادات یهودیت در پاره‌ای موارد سخت‌تر بوده است، اما عبادات اسلامی کامل‌تر و عمیق‌تر هستند و بیش از مناسک و عبادات یهودیت با زمان و انسان عصر حاضر هماهنگی دارد و براساس مصالح و حکمت است.

واژگان کلیدی: عبادت، یهودیت، اسلام، فرایض یهود، دین کامل.

۱. مقدمه

ادیان ابراهیمی شامل: یهودیت، مسیحیت و اسلام ریشه واحدی دارند. بنابراین، شباهت‌هایی در اعتقادات و احکام دارند، اما با تکامل انسان، دین فرستاده شده از سوی خدا و احکام عملی کامل‌تر شد. شایسته است این ادیان مقایسه شده و تفاوت‌ها و شباهت‌های آنها مورد توجه قرار بگیرد تا نقاط ضعف و قوت هر یک روشن شده و دین کامل‌تر مشخص شود. متأسفانه منابع کتابخانه‌ای

۱. دانش پژوه کارشناسی ارشد رشته کلام اسلامی از کشور افغانستان، مجتمع آموزش عالی بنت الهدی، جامعه المصطفی (ص) العالمیه، قم، ایران.

که در اختیار دانش پژوه بود به طور دقیق و کامل به این موضوع نپرداخته و به اشاره اجمالی و کلی بسنده کرده‌اند. در آنها بیش از هر عبادتی به نماز یهودیان پرداخته شده است. برخی از عناوین به طور مستقیم از کتاب مقدس برداشت شده است مانند عشریه و کفارات و توضیح دقیقی درباره آنها یافت نشد. براین اساس این موضوع به بررسی بیشتر و دقیق‌تری نیاز دارد.

۲. مفهوم‌شناسی

۲-۱. عبادت

در مجمع‌البحرین پیرامون معنای عبادت این‌گونه آمده است: «العبادة هي غاية الخضوع والتذلل و لذلك لا تحسن الا لله تعالى». (طریحی، ۱۳۶۲، ۹۳/۳) در العین نیز گفته شده است: «عبد يعبد عبادة: فلا يقال الا لمن يعبد الله؛ لفظ عبادت کردن به کار نمی‌رود جز درباره کسی که خدا را می‌پرستد» (فراهیدی، ۱۴۰۸، ۴۸/۲). در اصطلاح فقها عبارت است از عملی که به قصد نزدیکی و تقرب به خداوند انجام گیرد. عبادت به معنای خاص یعنی، عملی که قصد قربت جزو یا شرط آن باشد به صورتی که عمل بدون قصد قربت، فاسد و باطل است. این عبادت بر دو نوع است: عبادات واجب و مستحب. عبادت به معنای عام، عملی است که قصد قربت جزو یا شرط آن نیست؛ یعنی بدون قصد قربت صحیح است، ولی خود عمل قابلیت تعلق قصد قربت را دارد مانند واجبات توصلی و تمام کارهای مباح (وحیدی، ۱۳۸۳، ۶۸/۱).

۲-۲. یهودی

فرزندگی که از یک مادر یهودی متولد شود یهودی محسوب می‌شود. براساس سنت یهود، اینکه پدر بچه یهودی باشد یا نه اهمیتی در جایگاه دینی فرزند ندارد. (هینلز، ۱۳۸۵، ۹۶/۱)

۲-۳. سن بلوغ

از آنجاکه بلوغ یکی از شرایط تکلیف است باید توضیحی درباره سن بلوغ داده شود. در یهودیت دختران از دوازده سالگی و پسران از سیزده سالگی بالغ می‌شوند و باید حلال و حرام‌های شرعی شریعت یهود را به طور کامل رعایت کنند. عبور از مرحله خردسالی به دوران بلوغ با مهمانی

بارمیتزوه برای پسران و بات میتزوه برای دختران همراه است. بarmیتزوه یعنی، پسر نوجوان را به کنیسه می خوانند تا بخشی از طومار تورات و یا سهمیه هفتگی کتاب انبیای عهد عتیق را بخواند و این اقدام با یک مهمانی پرشکوه که دوستان و اقوام به آن دعوت شده اند، همراه است. این جشن بیشتر در روز شنبه انجام می شود. (بوش و دیگران، ۱۳۷۴، ص ۶۳۸) بات میتزوه که بین مناسک یهودی، جدید است و در این اواخر برای اهمیت دادن به نقش دختران در زندگی اجتماعی یهود طراحی شده به صورت مهمانی است که تعدادی از دخترها به آن دعوت شده اند و بیشتر در جوامع اصلاح گرایانه مطرح است تا در بین یهودیان ارتدکس (هینلز، ۱۳۸۵، ۹۷/۱). برای وضوح مطلب بهتر است گفته شود یهودیان عصر جدید به سه گروه کلی تقسیم می شوند: اصلاح گرایان: درصدد هستند که دین یهودی را از هر آنچه غیراساسی می پنداشتند، پاک کنند و بر آنچه در عقیده دینی آنها جهانی بود، تأکید ورزند. این موجب شد تا آنها صور پرستش، سنن عامیانه قدیمی دین یهود، عادات غذایی و پاره ای از اعتقادات مورد علاقه خود را تغییر دهند؛ ارتودوکس: اینها در برابر اصلاح گرایان قرار دارند و سخت تر از گذشته به شیوه های قدیمی تمسک می جویند و مصمم هستند به هر قیمتی که شده است میراث باستانی دین یهود را به همان صورت اصلی حفظ کنند؛ محافظه کار: این گروه میانه رو متشکل از افرادی هستند که فکر می کردند با وجود اینکه بعضی از اصلاحات ضروری بود اصلاح طلبان قدری زیاده روی کرده اند. منظور از محافظه کار، محافظت از دین یهود است (هیوم، ۱۳۸۶، ص ۳۰۰). از نظر اسلام، بلوغ از سه راه قابل تشخیص است: یکی، رویدن موی خشن بر عانه؛ خروج منی در خواب یا بیداری چه از راه آمیزش و چه غیر آن؛ تمام شدن پانزده سال قمری در پسران و نه سال قمری در دختران (امام خمینی، ۱۳۹۰، ۱۳/۲ مسئله ۱۳، در مذهب جعفری به این صورت است) با پدیدار شدن یکی از این نشانه ها بلوغ حاصل شده و فرد باید از آن به بعد به تکالیف دینی عمل کند.

۳. انواع عبادات

هر یک از دو دین یهود و اسلام، مجموعه‌ای از عبادات دارند. در یهودیت عمده عبادات عبارتند از: قربانی و هدایا، وضو، غسل، نیایش و نماز، روزه، عشریه، کفاره، حضور در معبد سلیمان. عبادات در اسلام عبارتند از: وضو، غسل، نماز، روزه، خمس و زکات، کفارات، حج.

۳-۱. وضو

برای یهودیان واجب است پس از برخاستن از خواب و برای عبادت، دست‌ها را تا مچ برای وضو بشویند. (توفیقی، ۱۳۸۴، ص ۱۱۱) در اسلام، وضو از باب مقدمه بودن برای نماز و طواف خانه کعبه واجب است. در وضو، شستن صورت و دو دست از آرنج تا نوک انگشتان به ترتیب در دست راست و دست چپ، مسح سر و مسح روی دو پا و در برخی مذاهب شستن پاها واجب است (وحیدی، ۱۳۸۳، ۸۴/۱ و ۱۰۲).

۳-۲. غسل

یهودیان از جنابت، حیض، استحاضه و مس میت غسل می‌کنند. در ایام حیض، نفاس و استحاضه، نزدیکی را حرام و موجب کیفر می‌دانند. (بنی‌حسینی، ۱۳۷۲، ۹۵۷/۲) غسل به صورت ارتماسی در چشمه یا منبع دیگری از آب (میقوه مییم) انجام می‌شود که به اختصار، میقوه گفته می‌شود (تصویر آن در پیوست آمده است). فرد نجس داخل میقوه می‌شود و خود را در آن فرومی‌برد و تا حدی از نجاست پاک می‌شود. رساله نیدا در تلمود درباره طهارت زن است. طهارت مربوط به تماس با اموات مربوط به کاهنان است. این دو حصول طهارت تا امروز باقی است (اشتاین سالنر، ۱۳۸۳، ص ۲۸۴). در اسلام بنا بر مشهور، هفت غسل واجب وجود دارد: غسل جنابت، حیض، نفاس، استحاضه، غسل میت، مس میت و غسلی که به واسطه نذر و عهد و قسم واجب شود. غسل به دو صورت ترتیبی و ارتماسی انجام می‌شود. در غسل ترتیبی ابتدا سر و گردن، سپس سمت راست و بعد سمت چپ بدن باید شسته شود. در غسل ارتماسی تمام بدن به یک‌باره یا به تدریج در آب فروبرده می‌شود (وحیدی، ۱۳۸۳، ۱۰۴/۲).

۳-۳. تیمم

در اسلام در مواردی که وضو و غسل به دلیل ضیق وقت نماز یا نداشتن آب یا مستلزم کار حرام بودن، امکان ندارد یا موجب سختی و زحمت یا ضرر رسیدن به مکلف می‌شود باید به جای وضو و غسل تیمم شود؛ یعنی ابتدا دست‌ها را بر خاک می‌زنند، سپس بر پیشانی و روی دو دست راست و چپ می‌کشند. (وحیدی، ۱۳۸۳، ۱/۱۰۶)

۳-۴. قربانی

قربانی در یهودیت جایگاه ویژه‌ای دارد. قربانی به معنی نمایش احساس وابستگی انسان به خداوند است. چهار نوع قربانی می‌توان نام برد:

- قربانی برای سوزاندن که در آن، حمد و تقدیس الهی را مدنظر داشتند؛

- قربانی به منظور هدایای گناه برای بخشش گناهان؛

- قربانی به منظور هدایایی برای صلح و آرامش که بر ارتباط و آمیزش با خداوند تأکید می‌ورزیدند؛

- قربانی‌ها و اعاناتی برای جرم و تقصیر افراد که آنها را از مجازات گناهانشان آزاد می‌کرد.

هدایا یا به صورت قربانی حیوانات بود و یا به صورت تقدیم اعانات و هدایای دیگر شامل:

سبزی‌ها و نوشیدنی‌ها، بخور و عطرها، معابد، هدایای خاص مثل اولین برداشت محصول و یا میوه‌های نوبر، اولین نوزاد گله جانوران مثل بره‌های کوچک و عشریه اموال و مالیات‌های مقرر.

(بوش و دیگران، ۱۳۷۴، ص ۶۲۶) در فصل اول سفر لاویان آمده است: «بنی اسرائیل را خطاب کرده

به ایشان بگو: هرگاه کسی از شما قربانی نزد یهوه بگذراند، پس قربانی خود را از بهایم یعنی، از گاو یا

از گوسفند بگذرانید. و اگر قربانی او قربانی سوختنی از گاو باشد آن را نریبید بگذراند و آن را نزد

در خیمه اجتماع بیاورد تا به حضور یهوه مقبول شود» (ر، ک، کتاب مقدس). فقط لاویان یا کاهنان

که از نسل حضرت هارون برادر حضرت موسی علیه السلام هستند متصدیان اعمال مربوط به قربانی

هستند. در سفر لاویان تورات، احکام قربانی به تفصیل بیان شده است. برای انجام مراسم تقدیم

قربانی هر یک از اعانات و یا انجام قربانی‌ها نظام مفصلی وجود داشت که همه جزئیات و آداب مربوطه را به تفصیل بیان می‌کرد. تا وقتی که معبد اورشلیم توسط سپاهیان روم منهدم نشده بود این نظام مفصل به طور کامل اجرا می‌شد. بعد از انهدام معبد، کنیسه جایگزین معبد و عمل قربانی کردن هم با دعا، نیایش و مطالعه تورات جایگزین شد (بوش و دیگران، ۱۳۷۴، ص ۶۲۶). لازم به یادآوری است که این معبد توسط سلیمان نبی در اورشلیم یا بیت المقدس بنا شد و به هیکل سلیمان معروف شد. معبد مذکور یک بار به دست پادشاه بابل بختنصر در ۵۸۷ ق.م و بار دیگر به دست پادشاه رومی تیتوس در سال ۷۰م ویران شد (توفیقی، ۱۳۸۴، ص ۸۸). در اسلام تنها قربانی واجب، همان است که در حج تمتع و حج قران واجب می‌شود (وحیدی، ۱۳۸۳، ۴۲۹/۱). همچنین به واسطه نذر و قسم و عهد واجب می‌شود. در عید قربان هم تأکید زیادی به قربانی کردن شده است، اما واجب نیست. این قربانی باید از گاو، گوسفند یا شتر باشد.

۳-۵. نماز

۳-۵-۱. نماز در یهودیت

اول. تاریخچه نماز در یهودیت

بین یهودیت در دوره معبد اول، دعا به صورت خودجوش بود و هر کسی هرگاه احساس شکرگزاری یا استغاثه به خداوند می‌کرد با زبان خود در منزل شخصی خویش دعا می‌کرد یا هنگام سختی‌ها و فشارهای خاص به معبد رفته نیایش می‌کرد. مقررات شکلی دعا از قبل شکل گرفته بود. نخستین سرودهای مذهبی تدوین شد و در زمان‌های معین توسط راویان با آواز بلند در معبد قرائت می‌شد و این‌گونه مردم از برگزاری مراسم نیایش رسمی که در زمان‌های معینی برگزار می‌شد، آگاه می‌شدند. ضرورت وجود یک نسخه رسمی از دعاها در دوره معبد دوم آشکارتر شد. بیشتر کسانی که از اسارت بابلی برگشته بودند نسبت به زبان عبری و مفاهیم بنیادین یهودیت کم‌اطلاع بودند و هرگاه عزم دعا می‌کردند نه زبان دعا را می‌شناختند و نه از محتوای آن چیزی می‌دانستند. براین اساس مجمع کبیر تصمیم گرفت تا دعای مشخصی را که بازتاب تمام آمال و آرزوهای قوم یهود باشد، تألیف کند. این دعا از هجده برکت که هر کدام به موضوعی می‌پرداخت، تشکیل شده

بود. سه برکت آغازین، سه برکت پایانی و دوازده برکت میانی. بیشتر بخش‌های این دعا امروزه باقی است و هنوز پایه اصلی مراسم کنیسه‌ها را تشکیل می‌دهند. این دعا که به شمونه عسره (برکات هجده‌گانه) معروف است، عمیدا و تفیلا نیز خوانده می‌شود. (سالتز، ۱۳۸۳، ص ۱۵۵)

دوم. اوقات نماز در یهودیت

اوقات نماز براساس زمان‌های برگزاری مراسم عمومی قربانی در معبد تعیین شده بود:

- نماز صبح یا شحریت (سحر، قربانی صبحگاه)؛

- نماز عصر یا مینحا (قربانی عصر)؛

- نماز شام یا عرویت یا معریو (آلترمن، ۱۳۸۵، ص ۲۵۵) که در زمان غروب آفتاب یا شب‌هنگام، قرائت می‌شد و با زمان قربانی رابطه مستقیم نداشت. وضعیت نماز یا دعای سوم چندان روشن نبود و درباره الزامی بودن یا نبودن آن بین علمای یهودی تا صدها سال بعد بحث بود (سالتز، ۱۳۸۳، ص ۱۵۶).

سوم. اجزا و محتوای نماز در یهودیت

نمازها متشکل بود از یک دعای اصلی و عباداتی که بر گرد آن جمع شده است. قسمت اصلی، شمونه عسره یا برکات هجده‌گانه یا عمیدا است. این برکات تشکیل شده است از: سه برکت آغازین در دوره میهنایی؛ آووت (پدران) در پاسداشت ایمان اجداد. گووت (قدرت) در بیان قدرت قادر متعال که به رستاخیز مردگان می‌انجامد. قدوشا در تسبیح و حمد و قداست او. سه برکت پایانی: عودا (عبادت) در استغاثه برای برپایی مجدد عبادت در معبد و بازگشت روح خدا. هودائا در شکرگزاری برای زندگی و تمام آنچه خیر است. شالوم در تقاضای صلح و آرامش در جهان. دوازده برکت میانی: دعا برای دانش، توبه، عفو گناهان، نجات و شفای بیماران، موفقیت در کشت و زرع، گردآوری پراکندگان یهود، قضاوت عادلانه، کیفر بدکاران، پاداش پرهیزکاران، تجدید بنای اورشلیم، بازگشت حاکمیت خاندان داوود و درخواست برآورده شدن تمام این حاجات. (سالتز، ۱۳۸۳، ص ۱۵۶)

به این ترتیب نمازها ساختاری سه لایه دارند:

- ستایش خدا که از جمله اوصافش آن است که خدای پدران، تأمین کننده غذا و سلامتی، صادق در امر رستاخیز مردگان و مقدس است؛

- دعا برای علم، توبه، مغفرت، نجات، شفا، زمینی پربرکت، گردآوردن آوارگان تبعیدی، داشتن داورانی عادل، نابودی بدعت گذاران، پاداش عادلان، بازسازی اورشلیم، آمدن مسیحای داوودی و درخواست پذیرش نماز؛

- دعا برای بازگشت به صهیون و دوباره برقرار کردن عبادات معبد، سپاس از خوبی و خیر خدا و معجزات او و طلب صلح، رحمت و حیات برای اسرائیل.

یکی از این درخواست برکتها دعای مخصوصی ضد بدعت گزاران به ویژه بدعت آفرینان یهودی-مسیحی است که در حدود اواخر قرن اول و اوایل قرن دوم به این مجموعه اضافه شده است (انترمن، ۱۳۸۵، ص ۲۵۵)، پس قسمت اصلی نماز متشکل از نوزده دعای برکت می شود. دعای شمونه عسره را باید در حال ایستاده و روبه اورشلیم خواند و با نام عمیدا (ایستاده) به آن اشاره می کنند (انترمن، ۱۳۸۵، ص ۲۵۵). روزهای شنبه و ایام جشن های مذهبی، تغییراتی در آداب نیایش به وجود می آید که منعکس کننده ویژگی خاص هر یک از آن روزهاست و زمان برنامه ها نیز از روزهای عادی به مراتب طولانی تر است. یک برنامه کامل صبح شنبه بین ۲/۵ تا ۳ ساعت طول می کشد. در حالی که حتی طولانی ترین نماز روزانه، کمتر از یک ساعت به طول می انجامد. روزهای سبت و اعیاد این قبیل درخواستها از خداوند با ادعیه خاص آن مناسبت ویژه جایگزین می شوند. همچنین یک عمیدا خوانده می شود که براساس الگوی قربانی اضافه ای است که در زمان برپایی معابد آورده می شد. جزء مهم دیگر برنامه های صبحگاهی و شامگاهی، دعای شما (یا شمع براساس سفر تثنیه فصل ۶ آیات ۴-۹، فصل ۱۱ آیات ۱۳-۲۱، سفر اعداد فصل ۱۵ آیات ۳۷-۴۱) است که با اقرار به ایمان یهودی آغاز می شود: «ای اسرائیل بشنو یهوه خدای ما یهوه واحد است». ادامه این دعا و نیایش شامل دعای خیر، مزامیر، سرودها و گزیده هایی از کتاب مقدس است (هینلز، ۱۳۸۵، ۱۰۱/۱).

چهارم. نماز جماعت در یهودیت

حد نصاب افراد برای برپایی نماز جماعت ده مرد بالغ است. ابتدا نماز را به آرامی می خوانند و پس از آن پیش نماز آن را بلند تکرار می کند. این کار در اصل برای آنهایی است که نماز را بلد نبودند و نیز به این دلیل است که کسانی که همه براخاها را با آمن پاسخ می گویند همچون نمازگزار به حساب می آیند. هنگام تکرار عمیدا بخش ویژه ای که به قدوشا یعنی، قَدُس معروف است به دعای برکتی که در آن از قدوسیت خدا ستایش می شود، اضافه می گردد. این بخش (قدوشا) متشکل از آیاتی برگرفته از ישعیا (۶: ۳)، یحزقل (۳: ۱۲) و تهیلیم (۱۴۶: ۱۰) است که توسط جماعت و پیش نماز با صدای بلند خوانده می شود. در نمازهای صبح و شام پیش از عمیدا به خواندن شَمَع و براخاهای آن می پردازند. شمع در یهودیت جایگاه مهمی دارد و از آنجا که اعتقادنامه رسمی در یهودیت وجود ندارد مثل شهادتی اعتقادی عمل می کند و آن چنین است: «ای اسرائیل بشنو یهوه خدای ما، یهوه واحد است، پس یهوه خدای خود را به تمام جان و به تمام قوت خود محبت نما». در مزوزا که طومار پوستی دست نوشته ای است که باید بر یکی از بازوهای هر دری که در خانه های یهودیان وجود دارد، بسته شود دو بخش اول همین شمع را می نویسند. نیز همین دو بخش است که به همراه عبارات دیگری از کتاب مقدس محتوای تفیلین یا بازوبند و پیشانی بند مخصوص را تشکیل می دهد. تفیلین جعبه هایی از چرم سیاه یا بند سیاه است که افراد مذکر یهودی آنها را در خلال نمازهای صبح بر جلوی سر و بازوی چپ خویش می بندند. در نماز جماعت در مواردی رکوع هم می کنند. (توفیقی، ۱۳۸۴، ص ۱۲۲). اولین آیه شمع توسط شخص محتضر نیز تکرار می شود تا در حال اقرار به یگانگی خداوند از دنیا برود (آنترمن، ۱۳۸۵، ص ۲۵۶).

پنجم. اختلاف درباره اوقات نماز در یهودیت

اگرچه تلمود و مجمع القوانین های مختلف ریزه سنجی های قابل توجهی درباره وقت دقیق نمازها به کار برده اند، اما عارفان حاسیدی قرن ۱۸ تا ۱۹ تمایل داشتند که در وقت هایی نماز بخوانند که از دید هلاخا (هلاخا یعنی، راه یهودیت یا وجه فقهی و حقوقی که با فرمان ها سروکار دارد) ناموجه بود

اگرچه برخی از آنها اعمال خود را که به شدت مورد انتقاد تنزه طلبان هلاخایی قرار داشت، براساس مبانی قبلاایی خود توجیه می‌کردند، اما تردیدی نیست که در پشت این سرکشی، گونه‌ای عصبانیت از نماز اجباری نهفته بود. (آنترمن، ۱۳۸۵، ص ۲۷) درباره رِبی مندل، از اهالی کوتسک از رهبران حاسیدیان قرن ۱۹ گفته شده او می‌گفت آنان در کوتسک دل دارند نه ساعت یعنی، ممکن نیست نماز را فقط از آن رو که وقتش رسیده به جای آورد؛ زیرا نماز حقیقی اظهاری از روی دل و جان است. قبل از آن در میشنا نیز دیدگاهی که مخالف نمازهای ثابت است، وجود داشت؛ زیرا معتقدند نماز باید استغاثه فرد در مقابل خدا باشد. فرض بر آن است که یهودیان در مراسم عبادی بیشتر کنیسه‌های راست‌کیشان از صحبت کردن خودداری می‌کنند، اما مردم زیادی به این فرمان پای بند نیستند و در نتیجه، فضایی غیر رسمی بر مراسم حکم فرماست.

عبادات راست‌کیش‌ها به زبان عبری است و از روی سیدور یا کتاب نماز خوانده می‌شود. بنابراین، نحوه همراهی مردم عادی با مراسم مشکل است. مقداری از جذابیت مراسم عبادی اصلاح‌گرایان در این است که در بسیاری از عبادات خویش و در موضوعات مابین عبادات و در آداب اصلی در خلال عبادات از زبان‌های بومی استفاده می‌کردند. در جماعت‌های حاسیدی ترجیح می‌دهند چندان آداب‌گرا نباشند و برای مثال در خلال نماز، تکان شدیدی به خود می‌دهند (شوکلینگ)؛ زیرا به این ترتیب می‌توان بهترین سطح از مشارکت و درجه بالایی از ابراز حالات نفسی را برای مشتاقان به نماز تأمین کرد، اما دست‌کم، یک گروه حاسیدی یافت می‌شود که می‌کوشد با تشویق پیروانش با اختصاص زمانی کوتاه در هر روز به صحبت کردن با خدا به زبان مادری خود، خشکی و بی‌روحی نمازهای ثابت را تحمل پذیر کند و این عمل حاسیدیسم براسلاو به حیثیودودوت یا تنها بودن با خدا مشهور است (آنترمن، ۱۳۸۵، ص ۲۵۷).

۳-۵-۲. نماز در اسلام

نمازهای واجب در اسلام شش مورد است: نمازهای روزانه، نماز آیات، نماز میت، نماز طواف واجب خانه کعبه، نماز قضای پدر که بر پسر بزرگ‌تر واجب است و نمازی که به واسطه نذر و قسم و عهد واجب شود. بعضی از فقها نماز برای احرام بستن در حج و عمره را نیز واجب می‌دانند. برای

شیعیان، نماز عید فطر و قربان در زمان حضور امام معصوم علیه السلام واجب است و در زمان غیبت امام زمان (عج) مستحب است. (وحیدی، ۱۳۸۳، ص ۷۴)

اول. اوقات نماز

مسلمانان در پنج نوبت نماز می خوانند: نماز صبح که وقت آن از طلوع فجر صادق تا طلوع آفتاب است؛ نماز ظهر و نماز عصر که وقت آن از هنگام زوال سایه خورشید تا مغرب است، البته اول این وقت مخصوص نماز ظهر و آخر این وقت مخصوص نماز عصر و مابین این دو وقت مشترک نماز ظهر و عصر است؛ نماز مغرب و نماز عشا که وقتش از هنگام غروب خورشید تا نیمه شب شرعی است. در اینجا هم ابتدای مغرب مخصوص نماز مغرب و آخر این وقت مخصوص نماز عشا و مابین این دو وقت مشترک این دو نماز است. (بین مذاهب مختلف اسلامی کمی تفاوت بین اوقات نماز وجود دارد، اما به صورت کلی نظرشان مشابه است)

دوم. اجزای نماز

در نماز یازده چیز واجب است: اول، نیت یعنی، شخص به قصد تقرب به خداوند بخواند و بداند چه نمازی می خواند؛ دوم، قیام یا ایستادن؛ سوم، تکبیره الاحرام یا گفتن الله اکبر در اول نماز؛ چهارم، قرائت سوره حمد و یک سوره دیگر به دلخواه از قرآن کریم غیر از سوره هایی که سجده واجب دارند؛ پنجم، رکوع؛ ششم، دو سجده طوری که پیشانی بر خاک باشد و دو کف دست و زانوها و نوک دو انگشت بزرگ پا بر زمین قرار بگیرد؛ هفتم، ذکر که در رکوع و سجده ها و در رکعت سوم و چهارم در حالت قیام گفته می شود؛ هشتم، تشهد یعنی، شهادت به یگانگی خداوند و نبوت پیامبر اسلام و درود بر پیامبر و خاندانش؛ نهم، سلام؛ دهم، ترتیب و یازدهم، موالات یعنی، پی در پی بودن اجزای نماز. (وحیدی، ۱۳۸۳، ۱/۱۷۰) نماز صبح دو رکعت، ظهر چهار رکعت، عصر چهار رکعت، مغرب سه رکعت و عشا چهار رکعت است. هر رکعت از قیام و قرائت یا ذکر و دو سجده تشکیل می شود و به تناسب اینکه کدام رکعت باشد تکبیره الاحرام، تشهد و سلام واجب است. یک اختلاف بین مسلمانان این است که سنی ها نماز ظهر و عصر یا مغرب و عشا را در اوقات مخصوصشان با فاصله

می خوانند، اما شیعیان پشت سرهم خواندن آنها را جایز می دانند. نماز باید به زبان عربی خوانده شود و به زبان دیگری صحیح نیست. قنوت جزو مستحبی نماز است که تأکید زیادی بر آن شده و در آن هرگونه دعایی می توان کرد. نماز جماعت در اسلام اهمیت زیادی دارد. کمترین افراد برای تشکیل جماعت، دو نفر است و فرقی ندارد مأموم زن باشد یا مرد. جواز امامت زن برای زنان مورد اختلاف فقهاست.

سوم. نماز آیات

نماز آیات به سبب چهار چیز واجب می شود: گرفتن خورشید یا ماه، زلزله، حوادث آسمانی مانند باد سیاه یا سرخ یا زردی که عادی نباشد و همچنین حوادث زمینی مانند فرورفتن زمین و غیره در صورتی که خیلی ها بترسند. (وحیدی، ۱۳۸۳، ۲۶۷/۱) این نماز دو رکعت است که در هر رکعت به جای یک رکوع، پنج رکوع واجب است.

چهارم. نماز میت

این نماز در اصل دعاست و برای همین هم طهارت یعنی، غسل یا وضو یا تیمم برای آن واجب نیست. از پنج الله اکبر تشکیل شده که بعد از تکبیر اول، شهادت به یگانگی خداوند و نبوت پیامبر گرامی اسلام می دهند. بعد از تکبیر دوم، صلوات بر پیامبر و خاندان پاکش می فرستند. بعد از تکبیر سوم، طلب مغفرت برای همه و بعد از تکبیر چهارم، طلب مغفرت برای مرده می کنند، سپس تکبیر آخر را می گویند. اینها اجزای واجب نماز میت است.

پنجم. نماز طواف کعبه

برای کسی که خانه خدا در مکه را طواف می کند، واجب و مانند نماز صبح دو رکعت است.

۳-۶. روزه

یهودی ها پنج روزه واجب دارند. مهمترین روزه آنها در یوم کیپور است که از غروب روز قبل به مدت یک شبانه روز، روزه می گیرند و از خوردن و آشامیدن، شست و شو به استثنای انگشتان، آرایش، عطر زدن، هرگونه رابطه زناشویی و پوشیدن کفش چرمی پرهیز می کنند و در کنیسه ها به عبادت و

استغفار مشغول می‌شوند. یک روزه هم در نهم ماه عبری آب به یاد خرابی اول اورشلیم در سال ۵۸۷ ق.م مانند روزه یوم کیپور عملی می‌شود. سه روزه واجب دیگر و روزه‌های مستحبی مانند روزه دوشنبه و پنجشنبه با امتناع از خوردن و نوشیدن از طلوع تا غروب آفتاب صورت می‌گیرد. (توفیقی، ۱۳۸۴، ص ۱۱۲) در اسلام، بارزترین روزه واجب، روزه ماه رمضان است که در آن همه باید تمام ماه که ۲۹ یا ۳۰ روز است را روزه بگیرند. روزه‌های واجب دیگر بدین ترتیب است: روزه کفاره، روزه‌های قضا شده پدر که بر پسر بزرگ‌تر واجب است. روزه بدل از قربانی در حج تمتع و روزه نذر و عهد و قسم و اجاره که در اجاره فردی مزد می‌گیرد و به جای مرده روزه می‌گیرد. در روزه باید از طلوع فجر تا غروب خورشید (نزد اهل تسنن) و مغرب (نزد شیعه امامیه) از خوردن و آشامیدن پرهیز کند. کسی که روزه برایش ضرر دارد، زن در حال حیض و نفاس و مسافر با شرایطی نباید روزه بگیرند، ولی باید قضای آنها را به جا آورند و کسی که نتواند، باید کفاره بدهد.

۴. واجبات مالی

در یهود، عشریه به اموال تعلق می‌گیرد؛ یعنی یک دهم مال. در سفر تثبیه تورات آمده است: «عشر تمامی محصولات مزرعه خود را که سال به سال از زمین برآید البته بده. و به حضور یَهُوه خدایت در مکانی که برگزیند تا نام خود را در آنجا ساکن سازد عشر غله و شیره و روغن خود را و نخست زادگان رمه و گله خویش را بخور تا بیاموزی که از یَهُوه خدایت همه اوقات بترسی. و اگر راه از برای دور باشد که آن را نمیتوانی برد و آن مکانی که یَهُوه خدایت خواهد برگزید تا نام خود را در آن بگذارد وقتی که یَهُوه خدایت تو را برکت دهد از تو دور باشد، پس آن را به نقره بفروش و نقره را به دست خود گرفته به مکانی که یَهُوه خدایت برگزیند برو. و نقره را برای هرچه دلت می‌خواهد از گاو و گوسفند و شراب و مسکرات و هرچه دلت از تو بطلبد بده و در آنجا به حضور یَهُوه خدایت بخور و خودت با خاندانت شادی نما. و لاوی ای را که اندرون دروازه‌هایت باشد ترك منما چون که او را با تو حصه و نصیبی نیست. و در آخر هر سه سال، تمام عشر محصول خود را در همان سال بیرون آورده در اندرون دروازه‌هایت ذخیره نما. و لاوی چون که با تو حصه و نصیبی ندارد و غریب و یتیم و بیوه‌زنی

که درون دروازه هایت باشند، بیایند و بخورند و سیر شوند تا یَهُوه خدایت تورا در همه اعمال دستت که میکنی برکت دهد». (سفر تثنیه، ۲۲-۲۹)

سایت یهودیان ایران درباره جایگاه عشریه (یک دهم) در یهود و وضعیت فعلی آن چنین نوشته است: «براساس آیه صریح تورات، افرادی که به کشاورزی یا دامداری می پردازند موظف به جدا کردن ده یک هستند». در مورد محصولات کشاورزی در زمان آبادی معبد، پس از برداشت محصولات و جدا کردن هدیه ۲٪ برای کاهنان، از باقیمانده، ده یک اول (عشریه اول) جدا می شد که به لایوان تعلق داشت. پس از آن ده یک دوم جدا می شد. این عشریه دوم در سال های اول و دوم و چهارم و پنجم از دروه هفت ساله به صاحب زمین تعلق داشت که باید آن را با طهارت و قداست به بیت المقدس برده و آنجا خودش با دیگران مصرف می کرد و در سال های سوم و ششم دوره هفت ساله بین فقرا تقسیم می شد. امروزه این ده یک ها بازخرید شده و پول آن صرف امور خیریه می شود». (سایت www.iranjewish.com، ۱۳۹۱، پاسخ به سؤالات) دو یک دهم باید جدا شود.

در اسلام، خمس و زکات مطرح است. خمس یعنی، یک پنجم مال را به حاکم شرع یا مجتهد جامع الشرایط بدهد که نصف آن سهم امام و نصف دیگر سهم سادات که ذریه پیامبر اسلام ﷺ هستند، می شود. خمس در هفت چیز واجب است: اول غنیمت جنگی، دوم زمینی که کافر ذمی از مسلمانی بخرد، سوم جواهری که به واسطه غواصی در دریا به دست آید. چهارم گنج، پنجم معدن، ششم مال حلال مخلوط به حرام، هفتم منفعت و سود کسب و درآمد. (وحیدی، ۱۳۸۳، ۳۸۵/۱) زکات در نه چیز واجب می شود: طلا، نقره، شتر، گاو، گوسفند، گندم، جو، خرما و کشمش (وحیدی، ۱۳۸۳، ۴۰۷/۱). همه اینها نصابی دارند و اگر به حد نصاب نرسند زکات واجب نمی شود. در قرآن در یک آیه، موارد مصرف زکات بیان شده است: «انما الصدقات للفقراء و المساکین و العاملين علیها و المؤلفه قلوبهم و فی الرقاب الغارمین و فی سبیل الله و ابن السبیل فریضه من الله و الله علیم حکیم؛ زکات ها مخصوص فقرا و مساکین و کارکنانی است که برای (جمع آوری) آن زحمت می کشند و کسانی که برای جلب محبتشان اقدام می شود و برای (آزادی)

بردگان و (ادای دین) بدهکاران و در راه (تقویت آیین) خدا و واماندگان در راه. این یک فریضه (مهم) الهی است و خداوند دانا و حکیم است» (توبه: ۶۰).

۵. حضور نزد خانه خدا

بر یهودیان واجب است سالی سه بار پیاده به معبد اورشلیم یعنی، بیت المقدس بروند این سه وقت عبارتند از: عید فصح، عید هفته‌ها و عید سوکوت. در سفر تثنیه آمده است: «سه مرتبه در سال، جمیع ذکورات به حضور یَهُوه خدایت در مکانی که او برگزیند حاضر شوند؛ یعنی در عید فطیر و عید هفته‌ها و عید خیمه‌ها و به حضور یَهُوه تهی دست حاضر نشوند. هرکس به قدر قوه خود به اندازه برکتی که یَهُوه خدایت به تو عطا فرماید، بدهد» (سفر تثنیه، فصل ۱۶، آیات: ۱۶-۱۷). در اسلام بر هر فردی که توانایی پیدا کند یک بار در عمر، زیارت خانه خدا در مکه واجب است و آن در ماه ذی الحجه است.

۶. کفارات

زن بعد از اتمام هفت روز حیض و نجاست باید برای پاک شدن از نجاست به کاهن عبادتگاه کفاره بدهد. (براساس سفر لاویان، فصل ۱۵، آیات: ۱۹-۳۳) کفاره شامل دو جوجه کبوتر یا قمری است که کاهن یکی را برای قربانی گناه و دیگری را برای قربانی سوختنی ذبح می‌کند (هولم، ۱۳۸۴، ص ۲۱۴). در سفر خروج تورات درباره کفاره آمده است: «و هارون سالی یک مرتبه بر شاخ‌هایش کفاره کند به خون قربانی گناه که برای کفاره است. سالی یک مرتبه بر آن کفاره کند در نسل‌های شما؛ زیرا که آن برای یَهُوه قدس‌الاقداص است. هر کسی از بیست ساله و بالاتر که به سوی شمرده‌شدگان بگذرد هدیه یَهُوه را بدهد. دولت‌مند از نیم‌مثقال زیاده ندهد و فقیر کمتر ندهد هنگامی که هدیه‌ای برای کفاره جان‌های خود به یَهُوه می‌دهند و نقد کفاره را از بنی اسرائیل گرفته آن را برای خدمت خیمه اجتماع بده تا برای بنی اسرائیل یادگاری به حضور یَهُوه باشد و به جهت جان‌های ایشان کفاره کند». در اسلام، کفاره به سه صورت انجام می‌شود: روزه، آزاد کردن اسیر، اطعام فقیر. کارهایی که برای آنها کفاره واجب می‌شوند عبارتند از:ظهار یعنی، وقتی مردی زنش را با گفتن این جمله طلاق

بدهد: «تو مانند مادرم باشی»، کشتن مؤمنی از روی خطا، مخالفت با نذر و عهد و قسم، نزدیکی در ایام حیض، افطار عمدی در ماه رمضان و زنی که موی سرش را در سوگ فرزند کنده و صورتش را خراشیده باشد یا مردی که لباسش را در سوگ فرزند یا همسر پاره کرده است (وحیدی، ۱۳۸۳، ص ۴۳۸).

۷. اعمال سبت یا شنبه

یهودیت، شبات یا سبت را پدیده‌ای ویژه از سوی خدا به یهودیان می‌داند نه آیینی دینی که برای سرتاسر جهان باشد. در خلال دوره ۲۵ ساعته شبات، هیچ‌گونه کار دنیایی و غیر مقدس نباید انجام داد. یهودی باید از تسلط خود بر جهان طبیعت و عالم اجتماع دست بکشد تا به خوبی دریابد که خالق و صاحب اختیار همه موجودات فقط خداست. در آغاز شبات هر خانم یهودی دو شمع در خانه روشن می‌کند و مرد در بازگشت از مراسم عبادی کنیسه بر جامی از شراب دعای قیدوش (تقدیس) می‌خواند. قیدوش دیگری که براخاهای آن کمی متفاوت است صبح شنبه و پیش از صرف ناهار بر شراب انگور و یا هر مشروب الکلی دیگر خوانده می‌شود. افراد خانواده که پیش از آن در روز جمعه و قبل از شروع شبات حمام گرفته‌اند به احترام این روز لباس تمیز می‌پوشند و در سه وعده غذایی جشن‌گونه حضور به هم می‌رسانند: یکی در جمعه شب و دیگری در وقت ناهار شنبه. آخرین وعده در عصر شنبه صرف می‌شود. در خلال صرف غذا نیایش‌های شبات خوانده می‌شود. با پیدا شدن سه ستاره در آسمان شنبه، شب شبات پایان می‌یابد و پس از مراسم عبادت شامگاه، آیین هودالا انجام می‌شود که تشریفاتی است حاکی از تفکیک میان تقدس شبات و بقیه هفته که غیر مقدس و دنیایی است. چیزهایی که در این مراسم استفاده می‌شوند عبارتند از: شراب یا نوشیدنی‌های دیگر، ادویه‌ها و مزه‌هایی که منظور از آنها تقویت کردن فرد یهودی پس از جدا شدن روح تازه‌ای است که گمان می‌رود در طول مدت شبات بر او فرود آمده بوده است و بالاخره استفاده از نور شمعی مخصوص. (انترمن، ۱۳۸۵، ص ۲۶۰)

یکی از ده فرمان مربوط به همین روز شنبه است که در سفر خروج آمده است: «روز سبت را یاد کن تا آن را تقدیس نمایی. شش روز مشغول باش و همه کارهای خود را به جا آور، اما روز هفتمین سبت بیهوه خدای توست و در آن هیچ کار مکن تو و پسرت و دخترت و غلامت و کنیزت و بهیمه‌ات و مهمان تو که درون دروازه‌های تو باشد؛ زیرا که در شش روز، بیهوه آسمان و زمین و دریا و آنچه را که در آنهاست، بساخت و در روز هفتم آرام فرمود. از این سبب بیهوه روز هفتم را مبارک خوانده آن را تقدیس نمود» (کتاب مقدس، سفر خروج، فصل ۲۰، آیات: ۸-۱۱). در اسلام چنین روزی با این اعمال وجود ندارد، اما شب و روز جمعه اهمیت زیادی داشته و تأکید زیادی به عبادت در آن شده است. نماز جمعه که با حضور پنج نفر منعقد می‌شود هم ثواب فراوانی دارد و هم از نظر اجتماعی، سیاسی و فرهنگی آثار فراوانی دارد. در قرآن هم به آن اشاره شده است: «ای کسانی که ایمان آورده‌اید! هنگامی که برای نماز روز جمعه اذان گفته شود به سوی ذکر خدا بشتابید و خرید و فروش را رها کنید که این برای شما بهتر است اگر می‌دانستید» (جمعه: ۹).

۸. نتیجه‌گیری

در مقاله حاضر، عبادات واجب در یهودیت و اسلام یعنی، قربانی، نماز، طهارت معنوی، واجبات مالی، حضور در خانه خدا و کفارات بررسی شد. پس از بررسی، این نتیجه به دست آمد که عبادات این دو دین الهی شباهت‌هایی دارند. همان‌طور که تفاوت‌های قابل توجهی نیز دارند. به نظر می‌رسد عبادات یهودیت در پاره‌ای موارد سخت‌تر بوده است، اما با این وجود، عبادات اسلامی کامل‌تر و عمیق‌تر است و با زمان و عصر حاضر، هماهنگی بیشتری دارند که می‌توان گفت این تفاوت براساس مصالحی بوده و به تکامل تدریجی انسان ارتباط می‌یابد.

فهرست منابع

- * قرآن کریم (۱۳۸۰). مترجم: مکارم شیرازی، ناصر. تهران: دفتر مطالعات تاریخ و معارف اسلامی.
۱. اشتاین سالتز، آدین (۱۳۸۳). سیری در تلمود. مترجم: طالبی دارابی، باقر. قم: مرکز مطالعات و تحقیقات ادیان و مذاهب.
 ۲. آنترم، آلن (۱۳۸۵). باورها و آیین های یهودی. مترجم: فرزین، رضا. قم: مرکز مطالعات و تحقیقات ادیان و مذاهب.
 ۳. بنی حسینی، سید صادق (۱۳۷۲). ادیان و مذاهب جهان. قم: مؤلف.
 ۴. بوش، ریچارد، و دیگران (۱۳۷۴). ادیان در جهان امروز. مترجم: گواهی، عبدالرحیم. تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
 ۵. توفیقی، حسین (۱۳۸۴). آشنایی با ادیان بزرگ جهان. تهران: سمت.
 ۶. طریحی، فخرالدین (۱۳۶۲). مجمع البحرین. تهران: مرتضوی.
 ۷. فراهیدی، خلیل (۱۴۰۸). العین. بیروت: مؤسسه الاعلمی للمطبوعات.
 ۸. کتاب مقدس (تورات).
 ۹. موسوی الخمینی، سید روح الله (۱۳۹۰). تحریر الوسیله. النجف: مطبعه الآداب.
 ۱۰. وحیدی، محمد (۱۳۸۳). احکام عمومی. قم: مرکز مدیریت حوزه های علمیه خاوران.
 ۱۱. هولم، جین (۱۳۸۴). زن در ادیان بزرگ جهان. مترجم: غفاری، علی. تهران: شرکت چاپ و نشر بین الملل.
 ۱۲. هینلز، جان (۱۳۸۵). راهنمای ادیان زنده. مترجم: گواهی، عبدالرحیم. قم: مؤسسه بوستان کتاب.
 ۱۳. هیوم، رابرت (۱۳۸۶). ادیان زنده جهان. مترجم: گواهی، عبدالرحیم. تهران: علم.
 ۱۴. ۱۳۹۱. www.iranjewish.com